

Ένα παιδί μετράει τ' άστρα

πενήντα εφτά χρόνια μετά

Το βιβλίο του Λουντέμη Ένα παιδί μετράει τ' άστρα ανήκει σ' εκείνα που όλα τα παιδιά της δικής μου γενιάς διάβασαν και συγκινήθηκαν και παρακινήθηκαν να μετράνε τα άστρα, κι ας λένε πως τα άστρα είναι αμέτρητα. Όταν κανείς έχει θέληση όλα τα μπορεί, και αυτό θέλει να πει, ανάμεσα σε άλλα, και ο συγκεκριμένος τίτλος. Κι όσο και αν οι δυσκολίες είναι μεγάλες, τόσο τις πολεμάει με σθένος. Θυμίζω πρόχειρα αυτό που έλεγε ο Διονύσιος Σολωμός, ότι όσο ο άνθρωπος πιέζεται απέξω, τόσο εκτείνεται από μέσα του. Αποκτά δηλαδή δυνάμεις που τον ενισχύουν και οι αντιξοότητες γίνονται ασκήσεις για την επίτευξη του στόχου.

Στο έργο του Λουντέμη υπάρχει ένα παιδί, ο Μέλιος. Βρίσκεται ξαφνικά μπροστά μας, χωρίς γονείς, χωρίς αποσκευές, χωρίς εφόδια, με λίγα κέρματα στην τσέπη και με διακαή τον πόθο, απέραντη επιθυμία, να πάει στο σχολείο. Στην αρχή προσέχει τα ζώα σ' ένα αγροτόσπιτο, και κρυφά τα βράδια πηγαίνει σ' ένα δάσκαλο να του μάθει γράμματα μέχρι που τον ανακαλύπτει το αφεντικό:

«Ε, χάλασ' ο κόσμος. Και καλά, βρε κουτάβι... δηλαδή, δεν μπορούνε, δηλαδή, να κάνουνε τα γράμματα δίχως τη μούρη σου; Δηλαδή, να πούμε, αν δεν τα μάθεις εσύ, αγύρευτα θα μείνουνε τα γράμματα; Ε; Αυτό ήθελα να μου πεις. Λοιπόν. Άκου τώρα. Λίγα λόγια: Απ' αύριο κόβεις. Ή ζευγάς ζευγάς ή παπάς παπάς. Για γελαδάρη σε πήρα, δε σε πήρα για γραμματικό! Εξηγηθήκαμε; Άντε, πέσε τώρα να κοιμηθείς κι αύριο έχεις δουλειά. Και και το λάδι...».

Όμως ο δάσκαλος του δίνει βιβλία που τα διαβάζει το παιδί στο σπίτι και έτσι δεν ξεπορτίζει τα βράδια. Με αυτό τον τρόπο, ως «κατ' οίκον διδαχθείς» παίρνει απολυτήριο Δημοτικού και πάει στην πόλη να δώσει εξετάσεις για το Γυμνάσιο. Πού θα μείνει, τη νύχτα με κρύο, ένα παιδί μικρό μόνο του; Ο καλός Θεός τον βοηθάει και του ανοίγει την πόρτα του φτωχόσπιτού του ο Γέρο Ανέστης και η γυναίκα του η Ζουμπούλια, που τον κανακεύουν σαν παιδί τους. Και δίνει εξετάσεις και γράφει και άριστα. Και ο Γυμνασιάρχης τον ρωτάει ποιο σχολείο τελείωσε και ποιος ήταν ο δάσκαλός του. Τι να απαντήσει; Δεν πήγα σχολείο και δεν είμαι Ιούδας να μαρτυρήσω το δάσκαλό μου; Φεύγει λοιπόν τρέχοντας και κλαίγοντας. Στην αρχή περιπλανιέται, μετά κρύβεται στο σπίτι, ώσπου να τον βρει και να διευθετήσει την κατάσταση στο σχολείο, ο κηδεμόνας του ο Γέρο Ανέστης. Πάει καλά ως εδώ. Κι έρχεται όμως η στιγμή που οι μαθητές πρέπει να γράψουν ελεύθερον θέμα έκθεσης. Όπως και στην ταινία «Μάθε παιδί μου γράμματα», η έκθεση είναι το μάθημα υψίστου κινδύνου, ειδικά αν είσαι αντιφρονών, είτε πολιτικά είτε γλωσσικά, ας πούμε. Αυτά τα δυο άνε μαζί κι ο Λουντέμης είναι και τα δυο.

Θέμα της έκθεσης: «Η μουσική των Νερών». Πρέπει εδώ να σχολιάσουμε ότι ο τίτλος παραπέμπει σε μια μουσική σύνθεση που συνέθεσε ο Χέντελ^{1[1]}, τον Ιούλιο του 1717 και την παράστασή του την έδωσε στον Τάμεση, στο Λονδίνο, κατόπιν επιθυμίας του βασιλιά Γεώργιος Α' που ήθελε ένα κονσέρτο στον ποταμό. Η

1[1]Ο Georg Friedrich Händel (1685 - 1759) ήταν Γερμανο - Βρετανός συνθέτης Μπαρόκ μουσικής, διάσημος για τις όπερες, τα ορατόρια και τα κονσέρτα του. Μια ορχήστρα πενήντα μουσικών επάνω σε ένα ποταμόπλοιο, ανέλαβε την εκτέλεση του έργου, ενώ σε κοντινό πλοiάριο βρισκόταν ο βασιλιάς με τους διακεκριμένους ευγενείς καλεσμένους του. Λέγεται δε ότι ενθουσιάστηκε τόσο πολύ, ώστε ζήτησε από τους εξουθενωμένους μουσικούς να παίξουν το κομμάτι άλλες τρεις φορές καθώς διαρκούσε η βόλτα στον Τάμεση.

ορχήστρα συνόδευε τον Γεώργιο της Αγγλίας και την Αυλή του, ενώ κατέβαιναν τον Τάμεση.

Είναι σίγουρο πως ο συγγραφέας δεν έβαλε τυχαία αυτόν τον τίτλο στην έκθεση του Μέλιου. Αντίθετα, με αφορμή το ωραίο μουσικό ποιητικό θέμα των νερών, βάζει στο έργο του τη γλώσσα της ποίησης, της μουσικής και της ομορφιάς. Και μαζί βάζει το μέγα γλωσσικόν μας ζήτημα. Χύθηκε αίμα γι αυτό στους δρόμους πριν εκατό χρόνια. Η καθαρεύουσα είναι η γλώσσα της άρχουσας τάξης, της διοίκησης, των αστών, των μορφωμένων, μιας μερίδας διανοουμένων, αλλά και των μίξερων και των κακών, και των τυπολατρών. Οπωσδήποτε του σχολείου, γι' αυτό και ο «κύριος Σκαμβουράς προειδοποιεί:

«Προσοχή! “όσον αφορά την γλώσσαν”... απαιτώ ολίγων λεπτών απόλυτην στιγμήν. Μίαν σύστασιν. Προσοχή εις την γλώσσαν. Δια τα πάντα είσθε ελεύθεροι. Όσον αφορά όμως την γλώσσαν, εν ουδεμία περιπτώσει δύναται να γίνει ανεκτή οιαδήποτε γειννίασις προς τα διάφορα βαρβαρικά εκείνα ιδιώματα, άτινα σύρουσιν το πατροπαράδοτον γλωσσικόν μας όργανον εις τον ρύπον των τριόδων. Επιβάλλεται, όθεν, η σχολαστική αποφυγή τοιούτων γειννιάσεων και η μετά πάθους προσήλωσις προς τα αρχάς της επισήμου γλώσσης, η προσήλωσις, δηλονότι εις την επίσημον γλώσσαν του Κράτους, την καθαρεύουσαν. Προειδοποιώ, όθεν, και απειλώ. Εις τον παραβάτην θα είμεθα απηνείς! Και, τώρα, συνεχίστε την εργασίαν σας».

Αυτά λέει ο Σκαμβουράς γιατί είναι παρών ο γυμνασιάρχης. Όταν ο γυμνασιάρχης φεύγει, λέει απλώς:

«Γράψτε ό,τι σας αρέσει. Φτάνει να το γράψετε με δικά σας λόγια. Μόνο ξέρετε... το βαρβ... δηλαδή... όσον αφορά τη διάλεκτον, γνωρίζετε...». Ο Σκαμβουράς είναι κρυφοδημοτικιστής που καταπιέζεται από τον Σύλλογο των καθαρευουσιάνων καθηγητών που «με μια φωνή ξερή κατασπαράζει αλύπητα όλη την ποίηση στην καρδιά ενός φτωχού καθηγητή».

Ο Μέλιος ξέρει πως με αυτά που θα γράψει, αν τα γράψει στην καθαρεύουσα, στην οποία του έχουν με έμφαση επιστήσει την προσοχή να το κάνει, θα αριστεύσει. Όμως αυτός, όχι, θα πάει κόντρα κι ας φάει το κεφάλι του. Ο Μέλιος θα γράψει στη γλώσσα που μιλάει στην ψυχή του, που μιλάει με το Γερο-Ανέστη, που μιλάει με την καρδιά του. Στη δημοτική. Τα υπάκουα παιδιά θα γράψουν στην καθαρεύουσα κοινοτοπίες. Τα αδιάφορα παιδιά για γράμματα θα γράψουν και αυτά στη δημοτική, αλλά δεν θα ακούσουν καθόλου τη μουσική των νερών στο ποτάμι της πόλης, αλλά θα δουν το ποτάμι σαν οχετό και καταβόθρα για τα λήμματα. Στην απολογία του ο Δακρυτζίκος, ο αρχηγός της σχολικής συμμορίας, θα πει:

«Δε μου 'ρχότανε αλλιώςτικα κύριε. Είπα κείνο που είδα. Δηλαδή, κάτι γριάδια να χύνουνε τα καθίκια τους. Τι φταίω γω; Και πώς έπρεπε να το πω; “Γραία τις εθεάθη μετά καθικίου ανά χείρας;” Αν δεν κάνει, ας μην κάνει. Είδα κι ένα γαϊδούρι, που του είχανε μπηγμένη μια σημαία στη μπάκα. Κι είδα κι ένα μεθυσμένο που ξερνούσε στο ποτάμι κι έλεγε “ώρα καλή, φασουλάκια μου, ώρα καλή, μπομποτίτσα μου... πέστε τα χαιρετίσματα στον απόπατο... Κι εσύ, κρασάκι μου, καλόν κατευόδιον”. Τι φταίω γω, κύριε;».

Κι ο Χαμωλιάς τα ίδια: «Τι φταίω; Αφού πάνε και ρίχνουνε τις ψόφιες κότες στο ποτάμι... Και κατουράνε κιόλα!... “Ουρούσιν το ψιλόν τους ούρος!”».

Η απάντηση των ατάκτων είναι κόλαφος για το σύστημα. Πολύ καλά εκφράστηκαν τα παιδιά στη δημοτική σοβαρά και στην καθαρεύουσα κοροϊδεύοντας. Η ανυπαρξία φαντασίας αντέγραφε απλώς την πραγματικότητα, αυτή που τους επέτρεπε η άγνοιά τους, το κοινωνικό τους περιβάλλον και το δέσμιο στην τυπολατρία εκπαιδευτικό σύστημα. Ο Μέλιος όμως που είχε το μικρόβιο της μάθησης και διάβαζε βιβλία και τα μάθαινε απέξω και μέτραγε τα αστέρια και και αυτός

είδε κι εκείνα που δεν έβλεπαν οι άλλοι. Είδε το ποτάμι και την προσφορά του στους ανθρώπους, την ομορφιά του, τη δροσιά του, τη χρησιμότητά του, την ροή του στη θάλασσα. Άκουσε τη μουσική του, τον πόνο του ανθρώπου, την απορία για τη σκληρότητα του κόσμου. Έγραψε για τη ζωή και το θάνατο. Έγραψε το έπος της ζωής με μοναδική αναφορά το ποτάμι. Ο Μέλιος έχει γράψει το τέλειο κείμενο, αλλά στη δημοτική. Και αυτή η έκθεση του Μέλιου έγινε το μέσον για να λάβουν υπόσταση όσα δεν φαίνονταν και δεν ακούγονταν.

Βέβαια, «είχε παλιές φιλίες με τα ποτάμια ο Μέλιος. Είχε αγάπες με τα νερά τους, γνωρίζονταν». Και τότε που είχε φύγει φοβισμένος από το σχολείο, κοντά στο ποτάμι είχε κάτσει «κι άρχισε να κλαίει» και «το ποτάμι έπαιρνε τα δάκρυα του και τα κατέβαζε στη θάλασσα» και «είχε μια κακοκεφιά» εκείνη την ημέρα και «το νερό μια θολούρα», σαν αυτή της ψυχής του. «Ίσως και γι' αυτό να πικράθηκε το ποτάμι και να κυλούσε βουρκωμένο, κι ό,τι έβλεπε σήμερα ο Μέλιος, βουρκωμένο ήταν... Τα σπίτια, τα δέντρα, οι κότρες που τσαλαβουτούσαν στα νερά, οι πάπιες που πλέανε σαν βαποράκια...» κι εκείνος, σαν τους ήρωες των δημοτικών μας τραγουδιών που μιλούν με τα ποτάμια, πετροβολούνε τη θάλασσα, κουβεντιάζουν με τη φύση, έκατσε και μίλαγε με το ποτάμι.

Τελικά ο καθηγητής δεν θα ενοχληθεί από τη δημοτική των ατάκτων αλλά θα σταματήσει στην έκθεση του Μέλιου που είναι ένα αριστούργημα και θα διχαστεί ανάμεσα στο χρέος του προς την τήρηση των κανόνων, να τον μηδενίσει, και στην επιθυμία του να του βάλει «Άριστα». Ωστόσο, αν δεν δικαιωθεί, λέει, θα παραιτηθεί. Με άλλα λόγια τάσσεται στο πλευρό του μαθητή. Σε μια θυελλώδη συνεδρίαση όπου δεν μπορούν να καταλήξουν, σαν από μηχανής θεός καταφθάνει ο επιθεωρητής και, ω! του θαύματος συμπαθεί το παιδί, κι εκείνος κρυφοδημοτικιστής.

Ο Λουντέμης όχι μόνο με την έκθεση του Μέλιου, αλλά με την καθημερινή του συναναστροφή, με την κάθε επικοινωνία του, με ολόκληρο το έργο του γενικά, μας παρέχει την ευκαιρία να δούμε τη γλώσσα την Ελληνική στα διάφορα κοινωνικά της επίπεδα. Την επίσημη του σχολείου, την γραφειοκρατική των εγγράφων, τη απλή καθημερινή των μαθητών μεταξύ τους, την μιξοελληνική του γύφτου, τη χωριάτικη του Γερο-Ανέστη, την αλάνικη του Δακρυτζίκου και της παρέας του, την ποιητική των περιγραφών της φύσης. Η γλώσσα του είναι ουσιαστική. Ένα γλωσσικό μωσαϊκό με όλες τις κοινωνικές ποικιλίες αλλά και όλες τις συναισθηματικές αποχρώσεις και διαθέσεις, φιλτραρισμένες από την κυρίαρχη δημοτική του συγγραφέα.

Δεν μπορούμε να μην σχολιάσουμε τις περιγραφές του. Τα παράξενα φορέματα που φοράει ο Γερο-Θόδος, το ντρίλι και τον αλατζά που φορούν οι φτωχοί. Το Γυμνασιάρχη που ήταν ντυμένος καθαρά, τόσο καθαρά, λες κι ήταν πεθαμένος. Τα κουμπωμένα σακάκια με όλα τα κουμπιά. Τον Σκαμβουρά χλομό, με τις φλέβες των χεριών του σαν μαύρες μολυβιές και το χτένισμά του επίμονο, σχεδόν θυμωμένο. Το παπιγιόν του κ. Σκαμβουρά, την «κοιλιά του μαθηματικού που τεζάριζε με ξιπασιά τα κουμπιά του γελέκου, να τα κόψει», τον παπά που ψιλλολογούσε τις τρίχες του γενιού του, πασκίζοντας να τις μετρήσει στα τυφλά. Και τον Μέλιο, πώς τον περιγράφει; Τον Μέλιο μας το δίνεο με τα μάτια του Σκαμβουρά: «“επαναστάτης”. Το βλέμμα του ήταν μπερδεμένο... “εύγε και αλίμονο” μαζί, ζυμωμένα». Που σημαίνει πως ο χαρακτήρας αυτός είναι το εκρηκτικό μείγμα από το καλό και από την αντίδραση, ικανός για το καλό, «εύγε», αλλά και «αλίμονο» σε όποιον μπει να του κλείσει το δρόμο και να του πάει κόντρα στο δίκιο.

Έχουμε λοιπόν χαρακτήρες ανάλογα με την κοινωνική τους θέση προβλέψιμους. Ο Γερο Ανέστης που τον φιλοξενεί και ο Γερο-Θόδος, ο επιστάτης είναι η μια κοινωνική ομάδα παρά τις διαφορές τους. Ο γύφτος είναι στην ίδια ομάδα

αλλά περιθωριοποιημένος, και όλοι αυτοί, μαζί και οι γυναίκες τους είναι άνθρωποι καλοί και αγαθοί, αλλά δεν ξέρουν γράμματα ούτε και τη χρησιμότητά τους. Αυτοί είναι το ένα πρόσωπο του κόσμου και η συμβουλή τους είναι να αφήσει το παιδί τα γράμματα. Να μη βασανίζεται, τι τα θέλει;

Το άλλο πρόσωπο του κόσμου είναι το Γυμνάσιο. Ο κ. Γυμνασιάρχης με την κορδωμένη καθαρεύουσα που τηρεί όλους τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού. Πλάι του ένας άλλος καθηγητής, ο κ. Σκαμβουράς, συγκρατημένος, φίλος του παιδιού, υποστηρικτής του δίκιου. Κι άλλοι, ο κ. Αλμπέρ των Γαλλικών, ο Γυμναστής, ένα κορίτσι, κάποια αγόρια και η συμμορία του Δακρυτζίκου.

Μετά την ανταρσία του Μέλιου όλα τα παιδιά θέλουν να γίνουν δημοτικιστές και η κρυφοαγαπημένη του Αγράμπελη. Πράγμα που σημαίνει πως χρειάζεται πάντα ένας μπροστάρης για να πάρει μπρος ο κόσμος. Γράφοντας στη δημοτική ο Λουντέμης, το παιδί, ο Μέλιος διαδηλώνει την πίστη του στη βαθύτερη ανάγκη του να είναι ελεύθερος, να μιλάει και λέει τη γνώμη του, ελεύθερος να πραγματοποιήσει τα όνειρά του, να μάθει γράμματα, να μάθει «κάτι μυστικά που έχουνε τα βιβλία για να μπορεί να τα λέει και στους άλλους». Θέλει να πάει στο σχολείο για να μην είναι «στραβός». Όταν ο Γερο Ανέστης τον ρωτάει «Δεν τα βλέπεις όλα όσα είναι μπροστά σου;» ο Μέλιος του απαντάει: «Τα βλέπω. Μα μπορεί να είναι κι άλλα και να μην τα βλέπω. Και να τα δω μεθαύριο, που θα μάθω γράμματα». Αυτά τα «κι άλλα» κρύβονται σε μια σειρά ερωτήματα: «Βάλε μια δύση και ένα βαρκάκι να λιώνει μέσα. Ομορφιά. Μα αν δεν υπάρχει μάτι να το δει είναι ομορφιά;». «Ένα πουλάκι που κελαηδάει ολομόναχο σ' ένα έρημο δάσος αν δεν τ' ακούσει κανείς είναι κελάηδημα; Κι είναι μπορετό να κελαηδάει αν πίσω από κάποιο φύλλο δεν υπάρχει ένα αυτάκι ενός άλλου πουλιού;».

Εδώ βέβαια, στα ερωτήματα αυτά υποκρύπτεται μέγα φιλοσοφικό ερώτημα: «υπάρχει ή δεν υπάρχει αντικειμενική πραγματικότητα»; Με πιο απλά λόγια: Υπάρχει ο κόσμος αν δεν υπάρχουμε εμείς για να τον δούμε; Αν εμείς, η συνείδηση που αντιλαμβάνεται, δεν υπήρχαμε, ο κόσμος θα υπήρχε; Αν απαντήσουμε, ναι, τότε το ερώτημα προεκτείνεται: και πώς θα το ξέρουμε αφού δεν θα υπάρχουμε για να το διαπιστώσουμε; Κι ακόμα, ο κόσμος είναι μόνο ό,τι βλέπουμε, ότι αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις –όραση, ακοή, γεύση, όσφρηση, αφή- ή μήπως είναι και πολλά άλλα που δεν τα βλέπουμε αλλά τα πιάνουμε με το μυαλό; Αυτά τα ερωτήματα υποδηλώνονται πίσω από τις απορίες του Μέλιου. Σαν να λέμε πως ο Λουντέμης βάζει τον ήρωά του να ρωτά, αυτά όλα που ο ίδιος έχει μέσα του. Με την ίδια λογική, αν αυτά που έχει μέσα του δεν τα πει και δεν τα γράψει, αυτά υπάρχουν; Και πώς θα τα ξέρει ο κόσμος αφού δεν τα έχει γράψει; Ε! σ' αυτό το ερώτημα θέλει να δώσει απάντηση ο Μέλιος-Λουντέμης, πιστεύοντας πως ο κόσμος, όχι, δεν είναι μόνο ό,τι βλέπουμε ή ακούμε, ό,τι αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις, αλλά και άλλα πράγματα που επεξεργάζεται ο νους²[2].

Για να μπορεί λοιπόν ο νους /η λογική να επεξεργάζεται τα δεδομένα των αισθήσεων, χρειάζονται η φαντασία και τα γράμματα. Πρέπει να ξέρει γράμματα για να γράψει και να μιλήσει στον κόσμο. Για να ακούσει ο κόσμος το δικό του τραγούδι, όπως το πουλάκι που κελαηδάει, κελαηδάει για κάποιο άλλο πουλάκι. Για να δει την ομορφιά που έχει μέσα του, όπως η ομορφιά του ηλιοβασιλέματος υπάρχει για να τη

2[2] Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, Άμλετ, μτφ. Βασίλη Ρώτα, εκδ. Επικαιρότητα, Πράξη Γ', Σκηνή 4η: Τίποτα εκεί δε βλέπεις; Γερτρούδη: Τίποτα κι όμως όλα όσα είναι εκεί τα βλέπω. Ρενέ Μαγκρίτ: πίσω από κάθε τι ορατό κρύβεται κάτι επίσης ορατό.

βλέπει ο άνθρωπος. Κι ακόμα λέει ο Λουντέμης ότι ένα γραμμόφωνο ζητά να πει το τραγούδι του, ζητά να πει τον καημό του. Αλλιώς είναι άχρηστο. Σαν να μας λέει πως και αυτός αισθάνεται άχρηστος αν δεν πει το δικό του τραγούδι και τον δικό του καημό. Και ο μεγαλύτερος καημός είναι τα όνειρα που δεν πραγματοποιούνται, τα καμένα όνειρα, και «Τα όνειρα σαν καίγονται κάνουν βαριά μυρωδιά», λέει. Να το πούμε αλλιώς. Αν για τον Ντεκάρτ η σκέψη είναι πρωτεύον οντολογικό στοιχείο, «σκέφτομαι άρα υπάρχω», για τον Λουντέμη είναι η ελεύθερη έκφραση! Γράφω άρα υπάρχω.

Ο Λουντέμης βασανίστηκε πολύ στη ζωή του. Όσες φορές μέσα στο έργο έχουμε κακοκαιρία είναι επειδή έχει φουρτούνα-κακοκαιρία η ψυχή του παιδιού, του συγγραφέα δηλαδή. Σε ένα σημείο του έργου μια γυναίκα «χτυπά με άχτι μια βελέντζα. Να, έτσι τον έδερνε κι εκείνον η ζωή, χρόνια τώρα». Η γυναίκα «χτυπά» τη βελέντζα για να την καθαρίσει. Ο λογοτέχνης όμως παίρνει την κυριολεξία και την μετατρέπει αμέσως σε μεταφορά. Αυτόν γιατί τον χτυπά η ζωή; Για να τον συμμορφώσει ή για να τον εμποδίσει να μην αλλάξει τη μοίρα του; Ο Λουντέμης και ο Μέλιος του δεν ανήκουν σ' αυτούς που το βάζουν κάτω.

Πίσω από τον αγαθό, αγράμματο, στενόμυαλο και αδύναμο χωρικό ή τον δύστροπο και άκαμπο γλωσσαμύντορα καθηγητή ο συγγραφέας κρύβει όλο το πολιτικοκοινωνικό σύστημα που αναπαρήγαγε τον εαυτό του, διατηρούσε τα κεκτημένα του, έτσι ώστε τίποτε στη ζωή να μην αλλάζει. Ο Λουντέμης όμως δεν αρκείται σ' αυτά που του επιτρέπουν ή επιβάλλουν οι άλλοι. Διεκδικεί όλα τα άστρα του ουρανού³[3].

Όπως συμβαίνει πάντα στην παραδοσιακή λογοτεχνία οι ήρωες φέρουν ονόματα που δείχνουν και τον χαρακτήρα τους: Ο Γερο- Ανέστης και ο Γερο Θόδος και οι δυο της ίδιας κοινωνικής τάξης συνεννοούνται «όμοιος ομοίω», ή επειδή μιλούν την ίδια γλώσσα: «γέρων γέροντι γλώτταν ηδίστην έχει και παις παιδί». Η Αρετή και η Ζουμπούλια είναι δυο μεγάλες καλές, γλυκές γυναίκες. Η Αγράμπελη είναι το κορίτσι -άπιαστο όνειρο που είναι ερωτευμένο με τον Μέλιο. Ο Δακρυτζίκος είναι κακό παιδί, αλλά το κανονικό του όνομα είναι Χαρίδημος και ο Μέλιος είχε πει γι αυτόν πως είναι «Ένας χαρακτήρας χαλασμένος. Στο βάθος, όμως, ξεχώριζε ότι ήταν ένα φιλότιμο αγόρι με μια άγρια περηφάνια, που κανένας άλλος δεν την είχε!». Τελικά ο Δακρυτζίκος θα αποδειχτεί αυτό που λέει ο συγγραφέας – Χαρίδημος- και για να πάμε πιο πέρα αυτό που θέλει να μας πει είναι το εξής: όταν τους ανθρώπους τους έχεις αγράμματος εύκολα τους περιθωριοποιείς. Τα γράμματα είναι το διαβατήριο για την αξιοπρέπεια και την ομορφιά της ζωής.

Ενδιαφέρουσα στιγμή μέσα στο έργο είναι και η συνάντηση του Μελίου με το γύφτο. Όπως ο Μέλιος είναι ένα παιδί από την περιφέρεια, για να μην πω από το περιθώριο, ένα παιδί κατατρεγμένο, έτσι και ο γύφτος είναι ένας άνθρωπος και αυτός στο περιθώριο που έχει όμως ανθρωπιά. Αυτός, λοιπόν, ο φτωχός άνθρωπος μοιράζεται το ψωμί και τον χαλβά του με τον Μέλιο και μας θυμίζει έναν άλλο γύφτο που στάθηκε αλληλέγγυος στον «Σιούλα τον ταμπάκο» του Δημήτρη Χατζή στο Τέλος της Μικρής μας Πόλης. Κι εκεί ένας γύφτος έδειξε απρόσμενη ανθρωπιά που έκανε τον Σιούλα να σκύψει το κεφάλι με ντροπή για την ιδέα που είχε πριν...

Ο Λουντέμης δεν είναι ο Ντίκενς στη Βιομηχανική Κοινωνία του Λονδίνου αλλά ο Λουντέμης στην απομονωμένη ελληνική επαρχία ή στην επαρχιακή Ελλάδα του καιρού του. Με την οικονομική δυσπραγία, τις πολιτικές διώξεις, τον

3[3]Γιώργος Σεφέρης, Μέρες Β' , 11 και 16 Απριλίου 1932, σελ. 53: «Ως τότε θα περάσω ακόμη πολλά και θα με χοροπηδήσει στο ταψί ο διάβολος. .. Προτιμώ όμως αυτό παρά παρά ν' απομείνει μια προβιά λιονταριού που τινάζουν κάθε Παρασκευή στην ταρατσα».

αναλφαβητισμό, τα φτωχά σχολεία, τους ανενημέρωτους γονείς, την ανυπαρξία βιβλιοθηκών, την αυταρχική εκπαίδευση, τους φοβισμένους εκπροσώπους της. Το μυθιστόρημά του, Ένα παιδί μετράει τ' άστρα, διαπιστώνουμε πως είναι έργο σημερινό. Πως ο συγγραφέας του είχε στόχο τον οποίο υπηρέτησε σωστά. Πως προσπάθησε να κινητοποιήσει το πνεύμα και την ψυχή των ανθρώπων, να ανοίξει τα μυαλά και τις καρδιές, να μοιράσει το δίκιο σε όλους. Κι επειδή η ζωή κάνει κύκλους, το βιβλίο του Λουντέμη είναι και πάλι δυστυχώς επίκαιρο, στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα. Γιατί έχουμε και σήμερα φτωχούς, και γύφτους, και ζητιάνους, και άστεγους, και πρόσφυγες, και ακατάδεχτους και καταδεκτικούς, και μορφωμένους και αμόρφωτους, και στα σχολεία μας φτωχά παιδάκια και τσιγγανάκια, και κακόμοιρα μεταναστούποια και προσφυγάκια, που φτάνουν στην Ελλάδα από ανάγκη, θαλασσοπνιγμένα, παγωμένα, γυμνά και πεινασμένα.

Το βιβλίο δίνει ελπίδα σ' αυτά τα παιδιά και επομένως δίνει ελπίδα στον κόσμο. Δίνει αξία στο σχολείο, στο βιβλίο και στο δάσκαλο. Τα γράμματα είναι το μέσο να ελευθερωθεί ο άνθρωπος από τα δεσμά του. Και τα δεσμά της αμάθειας είναι η μεγαλύτερη φτώχεια. Τα τελευταία λόγια του Γερο-Ανέστη στον Μέλιο είναι:

«Δε θέλω να ματάρθεις! Ποιον θα βρεις; Εγώ με τη Ζουμπούλια μου θα λείπουμε... Η κορασιά... την ξαποστείλανε ... στην άκρη του ντουινιά ... Κοίτα την ανθρωπότη με ξέσκεπο μάτι... και θα σ' αγαπήσει. Γιατί εσύ, γιε... πιο πολύ απ' το καθετί, γεννήθηκες για την αγάπη. Τώρα φεύγα και μη γυρνάς πίσω να με δεις!».

Υπάρχει κι ένα αποχαιρετιστήριο τραγούδι, της Ερασμώς: «Θα πάγω φως μου εις τα ξένα, θα μακρυνθώ δια παντός.../ Χωρίζει, η μοίρα τους ανθρώπους, τ' αηδόνια αλλάζουνε φωλιά,/ τα μάτια βλέπουν άλλους τόπους, μα δεν αλλάζει -φως μου- η καρδιά».

Κι αυτός ο λογοτεχνικός οδυνηρός αποχαιρετισμός είναι πολύ φυσικό να υποδηλώνει τους πραγματικούς αποχαιρετισμούς που αναγκάστηκε να κάνει ο Λουντέμης και να φύγει για να πετύχει τους στόχους που είχε ιεραρχήσει στη ζωή του. Με το τραγούδι της Ερασμώς μας μετέφερε τη θλίψη για όλα όσα άφηνε πίσω. Όταν αγκαλιάζει τη λεύκα «σαν να αγκαλιάζει όλα τα γεροντάκια» είναι σαν να αποχαιρετά την οικογένειά του, και ειδικά τη μικρή Αγράμπελη για να υποδηλώσει με την απώλειά της ό,τι πιο τρυφερό και αγνό, πιο πολύ αγάπησε στη ζωή του και πρέπει να το αποχωριστεί. Όλα όσα αγαπάει και φοβάται ότι θα τα χάσει για πολύ καιρό.

Κι έφυγε, «ώσπου μπήκε μες στη νύχτα, χάθηκε στην πίσσα της, σαν φτερό που πνίγεται μες στο μελάνι». Κι εμείς ρωτάμε: Τα κατάφερε; Έφυγε ικανοποιημένος από τη ζωή; Η μακρά εξορία του, οι περιπέτειες του Οδυσσέα, οι κατατρεγμοί τον έκαναν να νιώσει ότι πέτυχε το στόχο του; Αν υποθέσουμε ότι το «φτερό» είναι η πέννα, τότε «φτερό» και «μελάνι» είναι τα υλικά του συγγραφέα. Πέτυχε, λοιπόν, έγινε αυτό που ήθελε. Μίλησε στον κόσμο. Έγινε συγγραφέας.

ΑΝΘΟΥΛΑ ΔΑΝΙΗΛ